

БЕНЕДА ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри міжнародних

відносин і зовнішньої політики,

д.е.н., професор

_____ Лимар В.В.

« _____ » _____ 20 ____ р.

**МЕДІАЦІЯ ЯК НІШЕВА ДИПЛОМАТІЯ У МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИНАХ (НА ПРИКЛАДІ ДИПЛОМАТІЇ ТУРЕЦЬКОЇ
РЕСПУБЛІКИ)**

Спеціальність 291. Міжнародні відносини, суспільні комунікації

та регіональні студії

Магістерська робота

Науковий керівник:

Богінська І.В., к.і.н., доцент

кафедри міжнародних відносин

і зовнішньої політики

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

Гижко А.П.,

доктор філософії з політ.наук

(підпис)

Вінниця - 2025

Бенеда В.М. Медіація як нішева дипломатія у міжнародних відносинах (на прикладі дипломатії Турецької Республіки). Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», ОП «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». ДонНУ імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

У магістерській роботі проаналізовано міжнародну медіацію як одну з важливих форм мирного врегулювання конфліктів і показано, як нішеві дипломатичні стратегії дають окремим державам можливість посилювати власну роль у глобальній політиці. Розкрито теоретичні передумови взаємодії дипломатії та посередництва, а також механізми, через які держави формують спеціалізовані медіаційні ніші. Особливе місце відведено аналізу медіаційної діяльності Туреччини у контексті війни РФ проти України. У результаті показано, як посередницькі стратегії середніх держав трансформуються під впливом масштабних воєнних криз і як вони можуть впливати на міжнародну безпеку.

Ключові слова: нішева дипломатія, медіація, зовнішня політика, посередництво, міжнародні конфлікти.

62 ст., табл. 2, Бібліограф.: 45 найм.

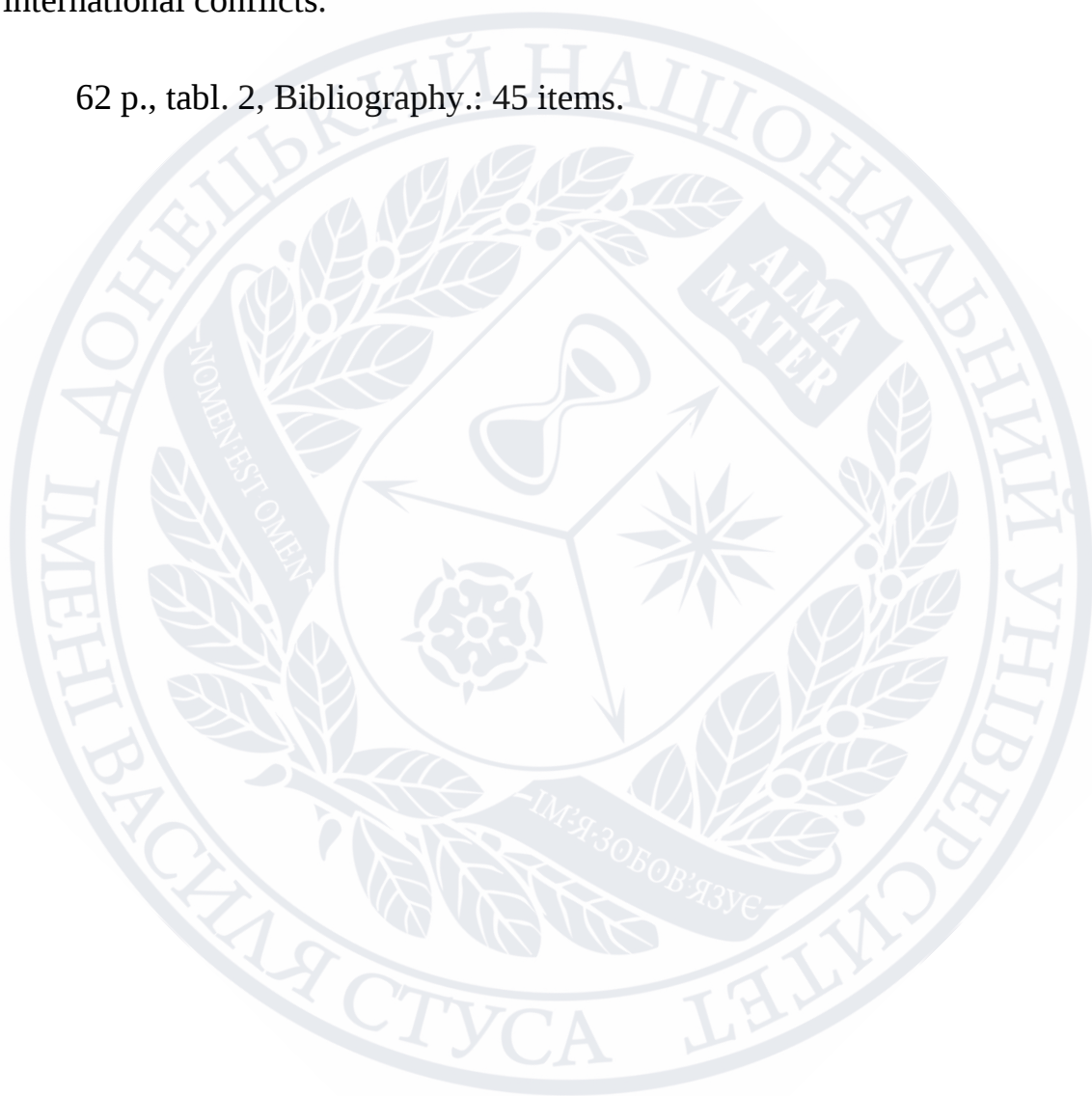
Beneda V.M. Mediation as a Niche Diplomacy in International Relations (the case of Türkiye's Republic diplomacy). Specialty 291 «International Relations, Social Communication and Regional Studies», Educational Programme «International Communications and Mediation in Conflict Settlement Conditions». Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025.

This paper analyzes international mediation as an important form of peaceful conflict resolution and demonstrates how niche diplomatic strategies enable certain states to strengthen their roles in global politics. It outlines the theoretical foundations of the interaction between diplomacy and mediation, as well as the mechanisms through which states develop specialized mediation niches. Particular

attention is devoted to analyzing Türkiye's mediation efforts in the context of the Russian war against Ukraine. As a result, the thesis shows how the mediation strategies of middle powers transform under the impact of large-scale military crises and how they may influence international security.

Keywords: niche diplomacy, mediation, foreign policy, mediation efforts, international conflicts.

62 p., tabl. 2, Bibliography.: 45 items.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	11
1.1 Стан наукової розробки проблеми.....	11
1.2 Джерельна база дослідження.....	12
1.3 Методологічні засади дослідження	15
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НІШЕВОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З МІЖНАРОДНОЮ МЕДІАЦІЄЮ.....	17
2.1 Концепція нішевої дипломатії у структурі сучасної зовнішньої політики.....	17
2.2 Які чинники впливають на вибір ніші.....	20
2.3 Створення інституцій та міжнародних мереж.....	21
2.4 Чому не всім дозволяють «медіювати»: логіка відмови державам у ролі посередників.....	24
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА МЕДІАЦІЇ ЯК ПРОЯВ НІШЕВОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИК МЕДІАЦІЇ ТУРЕЧЧИНИ.....	29
3.1. Формати і механізми державного посередництва в сучасних конфліктах.....	28
3.2 Еволюція турецької нішевої дипломатії та розвиток інституцій для медіації.....	31
3.3 Мотиваційні чинники турецького посередництва.....	32
3.4 Трансформація медіаційних практик Туреччини у 2014-2022 рр.....	45
РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ТУРЕЧЧИНИ ЯК ПОСЕРЕДНИКА У ВІЙНІ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ (2022–2025 рр.).....	47

4.1 Стамбульський переговорний процес: оцінка посередницьких зусиль Туреччини у війні РФ проти України (2022-2025 рр.).....	47
4.2 У чому причина недовгострокових результатів?.....	51
4.3 Значення нішевої дипломатії для міжнародного статусу Туреччини.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	58

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

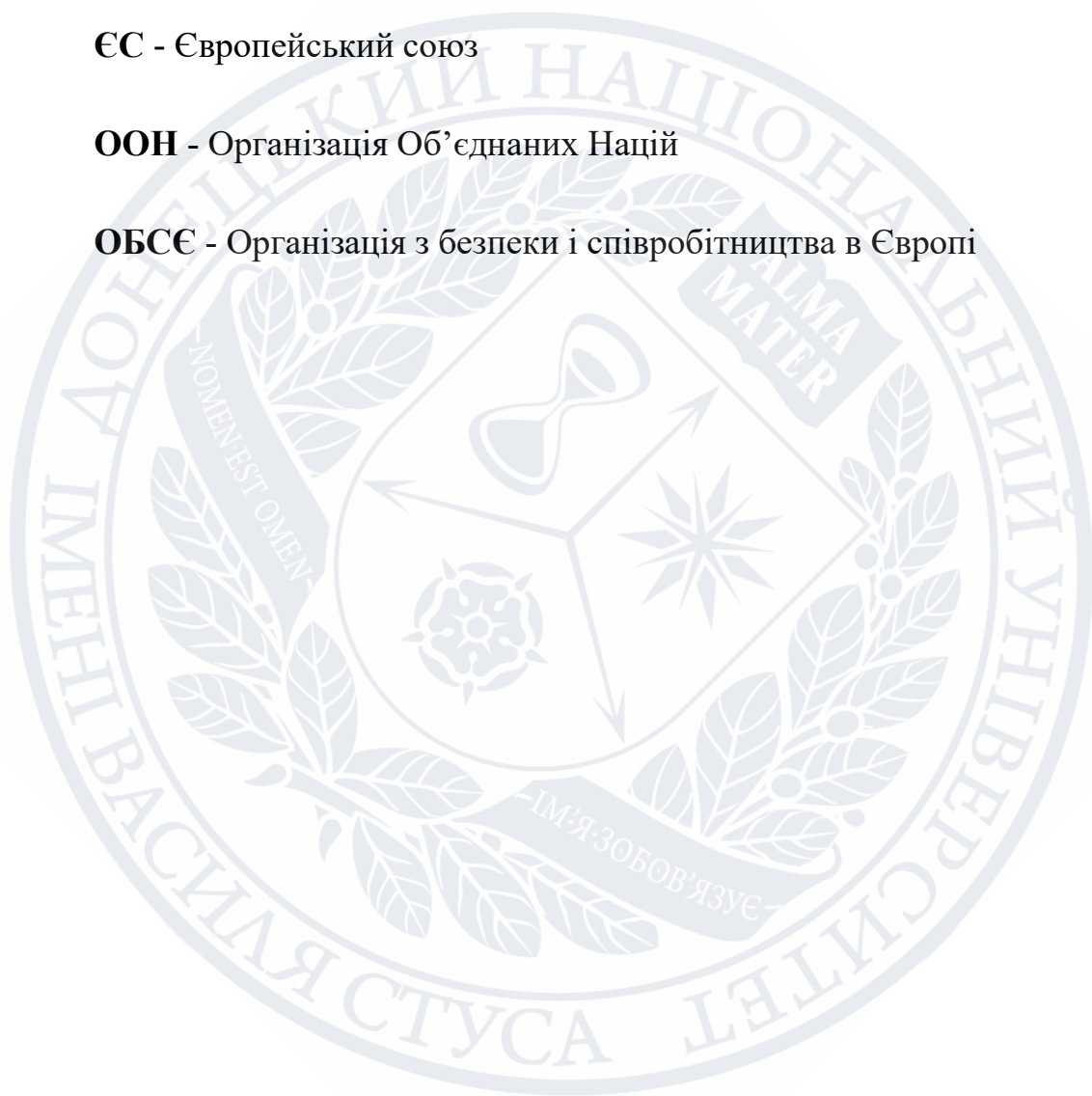
ТР - Турецька Республіка

РФ - Російська Федерація

ЄС - Європейський союз

ООН - Організація Об'єднаних Націй

ОБСЄ - Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі посередництва як відносно ефективного способу мирного врегулювання конфліктів у сучасних міжнародних відносинах. На тлі повномасштабної війни РФ проти України значно активізувалися зусилля Туреччини, яка активно позиціонує себе як посередник у міжнародних конфліктах, використовуючи інструменти медіації. Загалом посередництво дедалі частіше використовується державами як інструмент впливу на динаміку міжнародних конфліктів, поєднуючи традиційні дипломатичні функції зі спеціалізованими форматами переговорів. Це привертає особливу увагу до держав, які здатні формувати власні дипломатичні ніші та використовувати їх для зміцнення міжнародного профілю. У даному випадку приклад Туреччини набуває особливого значення, оскільки її активна участь у перемовинах між Україною та РФ стала однією з небагатьох спроб забезпечити переговорні канали у період масштабної воєнної ескалації. Так зване «Стамбульське комюніке» 2022 р., «зернова угода», регулярні обміни військовополоненими, зрештою повернення Стамбульського переговорного процесу у 2025 р. є свідченням зусиль турецької дипломатії, спрямованих на завершення війни Росії проти України.

Якщо спочатку медіація розглядалася турецькими політиками як «нішева дипломатія», з часом вона поступово перетворилася на функціонал зовнішньої політики. У 2024 році в структурі МЗС Туреччини було створено окремий Департамент міжнародної медіації, який системно працює задля збереження впливу країни на процеси врегулювання конфліктів у всьому світі [28].

Внаслідок цього Туреччина посідає важливе місце серед держав-посередників, здатних формувати власні дипломатичні ніші та використовувати їх для зміцнення міжнародного профілю, що і підкреслює актуальність теми магістерської роботи.

Об'єктом дослідження є форми зовнішнього втручання у сучасні міжнародні та внутрішні інтернаціоналізовані збройні конфлікти з метою врегулювання.

Предметом дослідження є медіація як інструмент зовнішньої політики в умовах сучасних збройних конфліктів.

Метою дослідження є оцінка можливостей та обмежень міжнародної медіації у сучасних збройних конфліктах на прикладі зовнішньої політики Туреччини.

Завдання дослідження:

1. Визначити стан наукової розробки проблеми та взаємозв'язку нішевої дипломатії, зовнішньої політики та медіації, охарактеризувати джерельну базу та методологію дослідження.
2. Розкрити теоретичні засади нішевої дипломатії як інструменту зовнішньої політики та з'ясувати умови її перетворення на структурний елемент дипломатичної стратегії держави.
3. Проаналізувати еволюцію та особливості використання медіації у зовнішній політиці Туреччини в контексті відсутності значних військових чи фінансових переваг.
4. Дослідити практику посередницької діяльності Туреччини у врегулюванні міжнародних конфліктів на прикладі її співпраці з іншими державами та міжнародними організаціями.
5. Проаналізувати роль Туреччини як посередника у врегулюванні російсько-українського конфлікту після 2022 року, включно зі «стамбульським процесом», «зерною угодою» та обмінами військовополоненими.

6. Оцінити ефективність медіації Туреччини у війні РФ проти України та її вплив на міжнародний імідж і зовнішньополітичний статус Турецької Республіки.

Хронологічні рамки та територіальні межі дослідження.

Дослідження охоплює період 2000–2025 років, що дозволяє простежити еволюцію турецької посередницької політики та інтеграцію нішевих інструментів у сучасний міжнародний порядок. Початок 2000-х років є точкою відліку, оскільки саме у цей період Туреччина переходить від традиційної дипломатії до активної ролі посередника. У цей час формується нова стратегічна доктрина, інституційні інструменти дипломатії, відкриваються перші масштабні медіаційні треки та закладаються основи міжнародної присутності. Територіальні межі включають Чорноморський регіон, Близький Схід та інші глобальні ініціативи, у яких Туреччина виступала посередником.

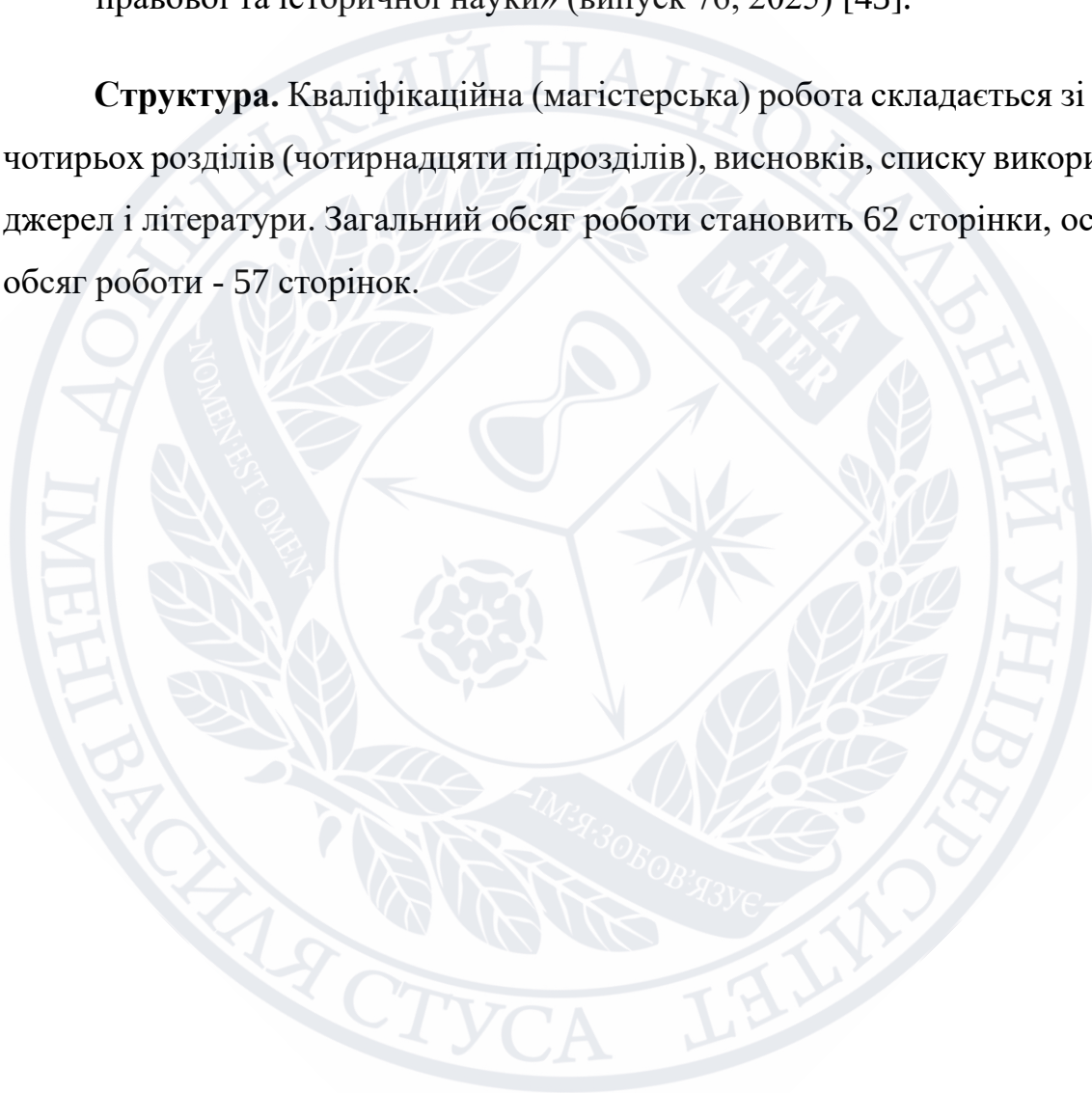
Наукова новизна полягає у спробі дослідити трансформацію міжнародної медіації на основі концепту «нішевої дипломатії»; в рамках політичної науки переглянути (переоцінити) принцип «нейтральності» медіації на міжнародному рівні; розкрити потенціал держави середньої сили до посередництва і, зрештою, проаналізувати посередництво Туреччини між теоріями сек'юритизації та дипломатії.

Науково-практична значущість. Результати дослідження можуть використовуватися для підвищення ефективності дипломатичної діяльності, формування стратегій міжнародних організацій і планування посередницьких ініціатив у регіональних конфліктах. Вони також становлять практичну цінність для вдосконалення освітніх програм і можуть бути інтегровані у викладання навчальних дисциплін, таких як: «Медіація», «Конфліктологія», «Переговори» для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Апробація результатів. Головні положення та висновки магістерської роботи були апробовані у наступному форматі:

- Публікація тез доповіді «Нішева дипломатія як інструмент зовнішньої політики Туреччини у сучасних міжнародних відносинах» в Міжнародній науковій інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (випуск 76, 2025) [43].

Структура. Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, чотирьох розділів (чотирнадцяти підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг роботи становить 62 сторінки, основний обсяг роботи - 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Стан наукової розробки проблеми

У міжнародних відносинах дипломатія та посередництво перетинаються в площині врегулювання конфліктів, де зовнішньополітичні інструменти держави використовуються для створення каналів діалогу між сторонами-суперниками. Концепція нішевої дипломатії пояснює, чому окремі держави обирають медіацію як пріоритетний напрям своєї зовнішньої політики, концентруючи ресурси на формуванні даного напрямку. У цьому контексті дипломатія забезпечує інституційну форму і канали комунікації, посередництво наповнює процес конкретним змістом, а спеціалізація визначає ефективність і легітимність участі держави у міжнародних миротворчих ініціативах.

Основні напрями вивчення медіації охоплюють характеристизацію моделей та видів посередництва, оцінку ефективності міжнародних акторів у врегулюванні конфліктів, а також взаємозв'язок між медіаційною діяльністю і формуванням міжнародного іміджу держави. Значна увага приділяється виявленню чинників, які визначають успішність посередництва, серед яких виділяються легітимність посередника, ступінь нейтральності та доступ до інформаційних і комунікаційних ресурсів та інші.

У контексті нішевої дипломатії окремі дослідники зосереджують увагу на обмеженні сфер впливу держави, орієнтованих на формуванні експертної переваги у вибраних галузях міжнародної політики. Замість прямої конкуренції з великими державами у традиційних сферах (наприклад, військові переваги, глобальні економічні ресурси), середні держави (middle powers) концентрують увагу на специфічних дипломатичних ролях, серед яких

посередництво, гуманітарна діяльність та формування багатосторонніх інституцій.

Наукові підходи до аналізу медіації поділяються на декілька груп. Перші концентруються на класичній раціональній моделі, яка розглядає посередництво як управління конфліктом із метою максимізації стабільності та мінімізації витрат. Другі підходи застосовують структурно-функціональний метод, оцінюючи інституційні механізми та роль багатосторонніх організацій у підтримці переговорних процесів. Треті акцентують увагу на культурних та символічних аспектах медіації, зокрема на іміджі держави та її сприйнятті міжнародним середовищем.

Вивчення нішевої дипломатії (у контексті посередництва та медіації) показує, що держави, які обирають цю стратегію, будують певні інституції, які дозволяють ефективно підтримувати міжнародні ініціативи, навіть у регіонах з високим рівнем конфліктності.

1.2 Джерельна база дослідження

Джерельна база магістерської роботи сформована на основі широкого кола матеріалів, які є у відкритому доступі. Їх систематизація дозволила поєднати теоретичні підходи, нормативні положення та сучасні емпіричні дані, що дозволило забезпечити комплексність аналізу міжнародної медіації та нішевої дипломатії. У загальному їх можна об'єднати в такі категорії:

- роботи авторитетних дослідників теми «нішевої дипломатії», посередництва та медіації середніх країн;
- інформаційні матеріали пов'язані із міжнародними організаціями, які сприяють розвитку посередництва;

- документи органів влади окремих держав;
- виступи та заяви політичних діячів;
- аналітичні матеріали та публікації авторитетних міжнародних і національних засобів масової інформації.

Передусім було опрацьовано праці авторитетних дослідників, які розглядають концепцію нішевої дипломатії, механізми посередництва та роль середніх держав у врегулюванні конфліктів. Ці джерела дали змогу охарактеризувати теоретичні підходи, типологію моделей медіації та специфіку дипломатичної спеціалізації держав. До першої групи було віднесено праці авторів: Bercovitch J., Simpson L. [4], Vukovic S. [31], Menkel-Meadow C., Love L., Schneider A. [22], Özdemir H. [19] які у своїх роботах розкривають практичну сторону медіації, внесок міжнародного посередництва в успішне припинення конфліктів, фактори, як посередництво може допомогти в досягненні мирних угод. Також гарною основою стало використання посібника Natural Resources and Conflict A Guide for Mediation Practitioners: United Nations Department of Political Affairs and United Nations Environment Programme, який містить роки досвіду вирішення конфліктів (але в особливості щодо природних ресурсів). Посібник «United Nations Guidance for Effective Mediation» [30] окреслює базовий набір принципів, які мають враховуватися під час організації та проведення медіаційних процесів. У документі подано змістовне пояснення кожного принципу, звернено увагу на типові виклики та дилеми, з якими стикаються посередники, а також описано практичні аспекти, які впливають на результативність переговорів.

Матеріали з другої категорії джерел, пов'язанні із міжнародними організаціями, які займають провідні позиції у розвитку практик посередництва. До них належать документи та публікації Організації Об'єднаних Націй, ОБСЄ, Європейського Союзу, НАТО та інших структур,

діяльність яких спрямована на підтримку переговорних процесів, запобігання конфліктам і створення нормативної основи для медіаційних ініціатив. Ці матеріали дали можливість простежити інституційні рамки, стандарти та рекомендації щодо реалізації медіації на глобальному та регіональному рівнях.д

Окрему групу становлять документи органів влади різних держав, які висвітлюють їхню офіційну позицію щодо посередництва, участі в мирних процесах та реалізації зовнішньополітичних стратегій, пов'язаних з нішевою дипломатією у контексті посередництва. Вони відображають формальні підходи держав до ролі посередника, пріоритети зовнішньої політики та інструменти дипломатичної взаємодії.

Важливу аналітичну складову забезпечили виступи та публічні заяви політичних діячів, які дали змогу оцінити політичну мотивацію держав у здійсненні медіації, а також простежити еволюцію офіційних позицій у контексті міжнародних криз.

Додатковим джерелом стали аналітичні матеріали та публікації авторитетних міжнародних і національних засобів масової інформації. Вони містять оперативні дані про перебіг медіаційних процесів, оцінки експертів, реакції сторін та динаміку переговорних ініціатив. Матеріали провідних медіа забезпечили доступ до актуальних прикладів, які дозволили поглибити емпіричну частину магістерської роботи та відтворити сучасний контекст розвитку нішевої дипломатії.

Поєднання наукових, офіційних, аналітичних і медійних матеріалів створило цілісну основу для всебічного опрацювання тематики міжнародної медіації та нішевої дипломатії. Використана джерельна база забезпечила можливість простежити як теоретичні підходи, так і практичні прояви посередницьких ініціатив.

1.3 Методологічні засади дослідження

У межах магістерської роботи було сформовано комплекс методологічних підходів, які дали можливість всебічно опрацювати політичні та дипломатичні практики держави у сфері міжнародної медіації. Вибір методів зумовлюється природою предмета, оскільки сучасні формати посередництва поєднують багато аспектів.

Основну роль відіграв дискурс-аналіз, за допомогою якого було проаналізовано офіційні заяви МЗС Туреччини, виступи політичних діячів та публікації провідних міжнародних медіа. Такий підхід дав змогу виокремити важливі смислові рамки, зосереджені на ролі держави як посередника, а також простежити розвиток риторики, яка формує зовнішньополітичний образ країни.

Разом із дискурсивним підходом застосовано контент-аналіз новинних повідомлень і звітів міжнародних організацій. Цей інструмент дав можливість систематизувати інформацію про миротворчі ініціативи та розподілити матеріал за тематичними категоріями. Контент-аналіз сприяв виявленню динаміки міжнародної реакції на дипломатичні кроки та з'ясуванню того, як у публічному просторі відображалось залучення держави до врегулювання конфлікту між РФ та Україною.

Для глибшого вивчення теми використано метод кейс-стаді. У рамках цього підходу було проаналізовано конкретні дипломатичні ініціативи, які отримали міжнародне визнання. До них, зокрема, належать участь у стамбульському переговорному процесі 2022 року, реалізація зернової угоди та координація обміну військовополоненими. Метод кейс-стаді дозволив відтворити логіку дій держави, виявити інструменти, застосовані у миротворчому процесі, та оцінити результативність посередницьких форматів.

Сукупність застосованих методів забезпечила комплексне опрацювання матеріалу. Такий методологічний підхід створив підґрунтя для глибокого аналізу політики держави щодо конфлікту між РФ та Україною і дав змогу поєднати теоретичні підходи нішевої дипломатії з практичними проявами міжнародної медіації.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НІШЕВОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З МІЖНАРОДНОЮ МЕДІАЦІЄЮ

2.1 Концепція нішевої дипломатії у структурі сучасної зовнішньої політики

Нішеву дипломатію зазвичай пов'язують із прагненням держав із обмеженими ресурсами посилити міжнародну суб'єктність за рахунок спеціалізації у вузькій, але цінній сфері зовнішньої політики. Нішеву дипломатію трактують як спосіб вибудовування впізнаваності та довіри, коли не кількість інструментів визначає вплив, а якість обраної спеціалізації.[10] У результаті формується сфера компетентності, яка дозволяє активно впливати на окремі процеси, не конкуруючи з провідними державами у традиційних дипломатичних напрямках.

Нішева дипломатія трактується як цілеспрямована зовнішньополітична стратегія, у межах якої держава зосереджує обмежені ресурси на вузькому, але необхідному секторі міжнародного порядку [20]. Такий підхід може допомогти сформувати експертний профіль і накопичити репутаційний капітал, який підсилює політичну вагу держави навіть без значних матеріальних можливостей. У працях А. Купера підкреслюється, що нішевість стає для держав середньої потужності способом вирізнити свої можливості та запропонувати цінність, яку ресурсно сильніші актори не завжди здатні забезпечити [28].

Теоретичні засади концепції спираються на підходи середньодержавності (middle power theory) та конструктивістські уявлення про вагу репутаційного капіталу. У цих підходах держава здатна посилювати свою позицію не за рахунок сили та певних фінансових ресурсів. Нішева стратегія працює саме завдяки поєднанню функціональної спеціалізації та очікувань

міжнародної спільноти, які формують попит на певний тип дій, зокрема, на миротворче посередництво.

Особливе місце в нішевій дипломатії належить середнім державам. Їхня зовнішня політика ґрунтується на прагненні створити власні зони впливу через спеціалізацію, компенсувати брак потужності функціональними перевагами та посилити міжнародний статус шляхом виконання значущих, але обмежених за масштабом ролей. Саме середні держави найчастіше стають посередниками, фасилітаторами діалогу, організаторами тематичних форумів та ініціаторами нестандартних дипломатичних рішень, які сприяють становленню їхніх ніш у певних регіонах чи сферах міжнародної політики.

Медіація часто стає одним із найефективніших нішевих інструментів, адже передбачає не лише дипломатичні ресурси, але й політичну гнучкість, здатність зберігати діалог із конфліктуючими сторонами та підтримувати нейтральний імідж. За даними ООН та Міжнародної кризової групи, держави, які послідовно виконують роль посередників, отримують додаткові можливості впливати на регіональні процеси, навіть не володіючи значною військовою чи економічною потужністю [20]. Це пояснюється тим, що авторитет посередника ґрунтується на довірі, стабільності позиції та здатності пропонувати прийнятні формати переговорів.

Теоретичний зв'язок між дипломатією та медіацією визначається тим, що обидві сфери працюють із політичними інтересами, міжнародною комунікацією та пошуком рішень у кризових ситуаціях. Дипломатичні інструменти створюють рамкові умови для діалогу, тоді як медіація забезпечує механізми нейтральної взаємодії між сторонами. Унаслідок цього держави, які спеціалізуються на посередництві, мають можливість закріпити певну дипломатичну нішу.

Медіація посідає чільне місце серед нішевих інструментів через її інституційну гнучкість та низьку ресурсну вартість. У чинному документі «UN Guidance for Effective Mediation» (2012) [30], наголошено, що посередництво ґрунтується на добровільності, конфіденційності, інклюзивності та адаптивності процедур. Ці характеристики роблять медіацію придатною для держав, які прагнуть збільшити свій вплив шляхом сприяння діалогу, створення комунікаційних каналів і підтримки переговорного простору. Медіативна діяльність також дозволяє накопичувати політичний авторитет завдяки довірі сторін конфлікту та здатності забезпечувати сталі формати взаємодії.

Середні держави стикаються з ризиком надмірного розширення зовнішньополітичного порядку денного, який може призвести до ізоляції або нестачі ресурсів для підтримання активного посередництва. Активістська зовнішня політика вимагає стійких інститутів та економічної спроможності, інакше нішеві ініціативи можуть втратити ефективність.

Унаслідок цього середні держави, включно з Туреччиною, дедалі частіше інституціоналізують власні нішеві напрями медіації. Туреччина підтвердила цю тенденцію створенням 6 квітня 2024 року Генерального директорату міжнародної медіації в структурі МЗС [41]. Цей крок демонструє перехід від ситуативної нішевості до сталого елементу зовнішньої політики, що відповідає потребам сучасного конкурентного дипломатичного середовища.

У підсумку, концепція нішевої дипломатії підтверджує, що спеціалізована діяльність, зокрема медіація, стає для середніх держав ефективним шляхом посилення міжнародної суб'єктності. Вона дозволяє поєднати функціональну спеціалізацію з репутаційним капіталом, створюючи довгострокові можливості для впливу на міжнародний порядок навіть за умов зростання глобальної нестабільності та міжнародної конкуренції.

2.2 Які чинники впливають на вибір ніші

Нішева дипломатія передбачає свідомий вибір тієї сфери зовнішньої політики, в якій держава має відносну перевагу або здатна створити конкурентоспроможний профіль за мінімальних ресурсів. Для такого вибору вирішальними є: наявні ресурси (економічні, людські, інституційні), географічне розташування, історичні та культурні зв'язки з певними регіонами.

У випадках середніх держав, які не претендують на глобальний міжнародний вплив, фокусування на вузьких, але стратегічно важливих функціях дозволяє реалізувати вплив без необхідності вкладати величезні оборонні або економічні ресурси. Наприклад, держава, розташована на перетині геополітичних чи культурних сфер впливу, може використати це як перевагу: бути «містком» між конфліктуючими сторонами.

Така логіка вибору ніші дає переваги: підвищення ефективності, можливість стати затребуваним (коли інші актори не володіють подібним досвідом). Разом із тим існують і слабкі сторони, зокрема ризик надмірного звуження зовнішньополітичного «профілю», залежність від міжнародного попиту та можливість втрати актуальності ніші.

Ефективність нішевої дипломатії у сфері медіації залежить від комплексу внутрішньополітичних, економічних і регіональних чинників. Внутрішньополітичні ресурси охоплюють стабільність політичної системи, узгодженість зовнішньополітичної стратегії та наявність інституцій, здатних забезпечити стале функціонування спеціалізованих механізмів. Стійка внутрішня ситуація підвищує довіру до держави як до медіатора і забезпечує передбачуваність її дипломатичної позиції.

Економічний і логістичний потенціал визначає можливості держави підтримувати переговornі процеси, створювати інфраструктуру для діалогу та забезпечувати безпечні умови для дипломатичної взаємодії. До уваги беруться також рівень розвитку комунікаційних мереж, географічне розташування та доступ до необхідних ресурсів.

Регіональні безпекові умови відіграють важливу роль, оскільки визначають спроможність держави впливати на конфліктні процеси та надавати гарантії сторонам. Геополітична позиція та відносини з учасниками конфлікту також можуть як посилювати, так і обмежувати роль держави як посередника.

Окремим чинником виступає «символічний капітал», який включає історичний досвід, культурну близькість і репутацію держави. Наявність «м'якої сили» забезпечує додаткову легітимність медіатора, підсилює довіру та сприяє формуванню позитивного іміджу. Унаслідок цього держави, які володіють розвиненими інструментами культурної дипломатії, мають більше можливостей для підтримки переговорних процесів і закріплення своєї ролі у міжнародних медіаційних практиках.

У сучасних умовах вибір ніші залежить і від здатності держави збалансувати власні інтереси у багатополярному середовищі. Зокрема, вибір ніші стає ефективним лише тоді, коли він поєднаний зі стійкістю внутрішніх інституцій та продуманою економічною політикою. Для держав із вразливою економікою надмірно активна зовнішня політика без відповідної внутрішньої підтримки може бути ризиковою для перевантаження і втрати репутації.

2.3 Створення інституцій та міжнародних мереж

Для стабільної реалізації нішевої дипломатії необхідна інституційна основа. Це може включати створення спеціалізованих директоратів, аналітичних центрів, постійних структур, які працюють із відповідною тематикою та забезпечують розвиток цих практик. Інституціоналізація дозволяє систематизувати діяльність держави, підвищити професійність дипломатичних механізмів і створити передумови для тривалого утримання спеціалізації.

Прикладом є ініціатива Туреччини: 6 квітня 2024 року було засновано Генеральний директорат з міжнародного посередництва при Міністерстві закордонних справ [28]. Це свідчить про прагнення формувати постійні канали миротворчої взаємодії, підвищувати інституційну спроможність у сфері медіації та забезпечувати міжнародну впізнаваність цієї діяльності. Наявність формального органу створює ефект «бренду» – репутації держави, здатної гарантувати стабільність та передбачуваність своїх дипломатичних пропозицій.

Нішевість передбачає не ізоляцію, а, навпаки - відкритість до співпраці з міжнародними організаціями, іншими державами, діалогових майданчиків. Саме через мережі створюються платформи для координації, підвищується довіра до посередника.

Також Туреччина є одним із ініціаторів і співзасновників Багатосторонньої групи «Friends of Mediation» [15] при ООН (спільно з Фінляндією). Така ініціатива не обмежується двосторонньою взаємодією, а створює можливість для багатосторонньої координації, яка підсилює легітимність медіаційних зусиль. Мережі - це не лише дипломатичні канали, а й знання, стандарти, інституційна підтримка. Вони дозволяють такій державі бути частиною глобального миротворчого і медіаційного процесу, отримувати доступ до ресурсів, досвіду, партнерів.

З цього випливає, що нішеву дипломатію можна вважати набором «послуг», які держава пропонує світові. Для медіатора це можуть бути:

- організація переговорного майданчика або модерація переговорів;
- гарантії безпеки або виконання угод;
- гуманітарна та логістична координація (коридори, допомога, евакуація, постачання);
- технічний або експертний моніторинг (спостереження, оцінка дотримання домовленостей, верифікація).

Створення державою ролі посередника у міжнародних конфліктах часто зумовлене поєднанням стратегічних, економічних, політичних та інших мотивів. У багатьох випадках прагнення до посередництва дозволяє державі посилити власний міжнародний авторитет, який здатний забезпечувати комунікаційні канали між сторонами, які конфліктують. Водночас посередництво стає інструментом розширення дипломатичних ніш, забезпечує додатковий доступ до регіональних ринків, ресурсів і можливостей для формування безпекових коаліцій. Для середніх держав участь у медіаційних процесах створює механізм реалізації зовнішньополітичних амбіцій без необхідності прямого військового втручання, що особливо актуально у зонах високої конфліктності.

Вибір держави як посередника залежить від її внутрішніх ресурсів, рівня міжнародної довіри та історії нейтральних або спеціалізованих дипломатичних ініціатив. Держави з високим символічним капіталом, стабільною політичною системою, розвинутими економічними та логістичними можливостями мають більше шансів бути прийнятими як посередники у конфліктних ситуаціях. Серед цих ресурсів особливе значення мають професійні дипломатичні служби, досвід міжнародної роботи у сфері миротворчих операцій та наявність інституційної підтримки, включно з

міжнародними організаціями, які можуть гарантувати нейтральність посередника.

2.4 Чому не всім дозволяють «медіювати»: логіка відмови державам у ролі посередників

Водночас не всі держави, які прагнуть посередництва, отримують прийняття з боку сторін конфлікту. Відторгнення пропозицій може мати кілька причин.

По-перше, держави-учасники конфлікту оцінюють посередника за критерієм довіри та політичної нейтральності; держави з очевидними стратегічними, економічними або військовими інтересами у конфлікті сприймаються як заангажовані та потенційно упереджені.

По-друге, історичний досвід формує сталі уявлення про надійність або ненадійність посередника. Як підкреслює Дж. Валленстін, минулі взаємини сторін із третьою стороною впливають на оцінку її здатності діяти без упередження (Wallensteen, *Understanding Conflict Resolution*, 2015) [34]. Навіть формальна демонстрація нейтралітету не компенсує глибокі історичні суперечності або спадкові територіальні конфлікти.

Третім чинником є рівень міжнародного авторитету. За підходом Б. Берковича, сторони очікують від посередника доступу до ресурсів, міжнародної підтримки та здатності забезпечити тиск у разі необхідності (Bercovitch, *Theory and Practice of International Mediation*, 2008) [5]. Держави з низькою дипломатичною вагою або недостатнім досвідом у врегулюванні конфліктів часто сприймаються як недієздатні.

Окрему роль відіграє питання спроможності посередника забезпечити виконання домовленостей. Зазначено, що сторони готові погоджуватися на

посередництво лише тоді, коли третя сторона може надати гарантії безпеки, підтримку імплементації угод або доступ до міжнародних механізмів контролю. Відсутність таких інструментів знижує довіру до медіатора.

Економічні та гуманітарні чинники також відіграють роль. Держави, які не здатні забезпечити логістичну підтримку, безпечний простір для переговорів або гарантії виконання домовленостей, рідко сприймаються як ефективні медіатори. Крім того, міжнародна легітимність посередника визначається його взаємодією з глобальними або регіональними організаціями. Відсутність підтримки ООН, ОБСЄ, ЄС чи регіональних блоків обмежує можливості держави у формуванні дієвої медіаційної ніші.

Важливим є й фактор нормативного іміджу. Держави, які порушують принципи прав людини або мають репутацію авторитарних режимів, часто отримують недовіру з боку демократичних країн. Так як міжнародні актори оцінюють не лише політичні інтереси, а й моральний профіль держави, який впливає на прийнятність її посередницьких пропозицій.

У результаті, прагнення держави бути посередником та готовність сторін конфлікту прийняти її роль визначаються комплексом внутрішніх ресурсів, зовнішньополітичної позиції, рівня довіри, історичного досвіду та сприйняття нейтральності. Поєднання цих чинників пояснює, чому окремі держави формують стабільні медіаційні ніші, тоді як інші залишаються поза процесами врегулювання конфліктів або отримують відмову через недостатній рівень довіри. Певні чинники та їх вплив на ефективність держав-посередників узагальнено і наведено у Таблиці 1:

Таблиця 2.1. Інституційні та ресурсні чинники успіху держав-посередників

Чинник	Характеристика	Як впливає на ефективність
Стабільні державні інститути та професійна дипломатична служба	Наявність розвинених міністерств, спеціалізованих департаментів, аналітичних центрів, які забезпечують якісну підготовку переговорних позицій і сталість зовнішньої політики.	Підвищує довіру учасників конфлікту, забезпечує послідовність рішень, дозволяє швидко адаптувати інструменти медіації до динаміки конфлікту.
Нормативно-правова база для миротворчої діяльності	Законодавчі та стратегічні документи, які регламентують участь держави у посередництві, гуманітарних операціях, діяльності за кордоном.	Зміцнює легітимність участі держави, створює рамки для прозорих процедур, дозволяє координувати дії між інституціями.
Політична неупередженість та міжнародна репутація	Імідж держави, яка не бере участі у конфлікті та зберігає передбачуваність у зовнішній політиці.	Підвищує рівень довіри сторін, дозволяє виступати гарантом домовленостей, сприяє визнанню посередницьких форматів.
Економічні ресурси	Фінансові можливості підтримувати	Дозволяє забезпечувати сталість переговорних

	переговорні процеси, гуманітарні програми, логістику, аналітичні місії.	майданчиків, підтримувати технічні механізми та створювати інфраструктуру для діалогу.
Логістичні можливості та інфраструктура	Транспортні, комунікаційні, технологічні ресурси, доступ до безпечних локацій для переговорів.	Забезпечує оперативність, безпеку та комфорт для учасників процесу, полегшує координацію багатоетапних форматів.
Досвід участі у попередніх медіаційних або миротворчих місіях	Історія успішних переговорів, напрацьовані методики, мережі контактів з міжнародними організаціями та експертами.	Підсилює авторитет посередника, дозволяє застосовувати перевірені підходи та уникати типових помилок.
Регіональні зв'язки та знання локального контексту	Географічна близькість, політична інтегрованість у регіональні формати, розуміння соціокультурних особливостей конфлікту.	Дозволяє точніше інтерпретувати позиції сторін, швидко реагувати на зміни, підвищує ефективність комунікацій.

Наявність «м'якої сили» та символічного капіталу	Культурні, наукові, освітні, гуманітарні інструменти впливу, а також репутація миротворця.	Формує позитивне сприйняття держави, створює додаткові канали комунікації, зменшує політичну напругу.
Комплексний підхід до зовнішньої політики	Поєднання дипломатичних, економічних, гуманітарних і безпекових інструментів у впорядкованій стратегії.	Підвищує спроможність держави пропонувати всебічні рішення та підтримувати процеси після досягнення домовленостей.
Координація з міжнародними організаціями та партнерами	Залучення ООН, ОБСЄ, ЄС, Червоного Хреста та інших структур до технічної чи політичної підтримки процесу.	Посилює легітимність домовленостей і розширює можливості для комбінованих форматів (політичних, гуманітарних, економічних).

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА МЕДІАЦІЇ ЯК ПРОЯВ НІШЕВОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИК МЕДІАЦІЇ ТУРЕЧЧИНИ

3.1. Формати і механізми державного посередництва в сучасних конфліктах

У сучасних міжнародних конфліктах державне посередництво проявляється у різних типах взаємодії, які охоплюють підтримку переговорних процесів, організацію платформ для діалогу, супровід гуманітарних місій і залучення до багатосторонніх дипломатичних форматів. У межах цих механізмів держави виконують ролі гарантів, фасилітаторів комунікації, організаторів процедур та ініціаторів спеціалізованих форматів, що підвищує їхню впізнаваність і дозволяє закріпити власні ніші у міжнародній політиці.

Особливу увагу у цій магістерській роботі приділено багаторівневій дипломатії, яка включає взаємодію урядів та міжнародних організацій [2]. Уряди забезпечують політичну волю та легітимність процесів, в свою чергу міжнародні організації створюють інституційні рамки. Такий підхід дозволяє адаптувати медіаційні інструменти до різних ситуацій та залучати ширший спектр учасників.

У медіації дедалі частіше переплітаються гуманітарні, економічні та політичні інструменти. Гуманітарні механізми зосереджені на евакуаціях, обмінах полоненими, доступі до допомоги та забезпеченні базових потреб населення. Економічна складова охоплює питання транзиту, торгівлі, відновлення інфраструктури та забезпечення стабільності критичних ланцюгів постачання. Політичні інструменти формують умови для подальших переговорів і закріплюють міжнародну підтримку. Узгодженість цих

елементів посилює загальну ефективність посередництва і визначає можливості держави формувати власну нішу у миротворчих процесах.

Низка середніх держав змогла закріпити статус посередників, демонструючи різні моделі нішевої дипломатії.

Одним із найяскравіших прикладів виступає Норвегія, яка стала одним із найстійкіших прикладів довгострокового позиціонування у сфері глобальної медіації. Її дипломатична практика ґрунтується на внутрішній політичній стабільності, розгалуженій мережі дослідницьких інститутів, високому рівні довіри та активній участі в гуманітарних ініціативах [17]. Протягом десятиліть було сформовано репутацію нейтрального і компетентного посередника, що дозволило брати участь у врегулюванні конфліктів від Близького Сходу до Африки та Латинської Америки [13].

Катар використовує іншу модель нішевої дипломатії, поєднуючи медіацію з активно розвиненою мережею комунікацій, гуманітарних інструментів і впливових міжнародних зв'язків [36]. Держава бере участь у близькосхідних перемовинах, працює з недержавними акторами, надає гуманітарні коридори та ресурси для підтримки переговорів. Вдале поєднання економічного потенціалу, медійного впливу та гнучких дипломатичних форматів дозволяє Катару бути одним із важливих гуманітарних посередників регіону.

Швейцарія залишається класичним прикладом держави, яка перетворила нейтральність на дипломатичну спеціалізацію. Нейтральний статус, правова культура, високий рівень інституційного розвитку та присутність численних міжнародних організацій створили сприятливе середовище для переговорних процесів. Швейцарія надає інфраструктуру, проводить конфіденційні зустрічі і забезпечує безпекові умови для

багатосторонніх форматів, що підтримує її нішу в структурі глобальної медіації [45].

До релевантних прикладів належать також Фінляндія, яка використовує репутацію стабільності та професійної дипломатичної школи, і Оман, відомий «тихою дипломатією», орієнтованою на конфіденційні перемовини у складних близькосхідних конфліктах [37]. Усі ці випадки показують різні траєкторії формування медіаційних ніш, які залежать від внутрішніх ресурсів, зовнішньополітичної традиції та рівня довіри з боку міжнародного середовища.

3.2 Еволюція турецької нішевої дипломатії та розвиток інституцій для медіації

В останні два десятиріччя Туреччина цілеспрямовано перебудувала свою зовнішньополітичну архітектуру, зробивши роль посередника однією з визначальних «ніш» за межами класичних геополітичних змагань. Замість прямих конфронтацій із великими державами у військовій чи економічній площині, Туреччина спрямувала ресурси на побудову репутаційного капіталу, тобто на створення майданчиків, інституцій, норм і практик, які дозволяють виступати як фасилітатор переговорів. Саме така логіка відповідає концепції нішевої дипломатії: фокус на вузькій, але цінній сфері міжнародної діяльності.

Особливості зовнішньої політики Туреччини пов'язані з прагненням балансувати у відносинах між РФ та державами Заходу. Такий баланс підтримується через оборонне співробітництво з НАТО і збереження каналів економічної та енергетичної взаємодії з РФ. Така багатовекторність створює умови для того, щоб Туреччина залишалася прийнятною стороною для всіх учасників переговорів, а отже отримувала можливість відігравати роль

медіатора, але і водночас підриває довіру до неї, як до нейтрального та чесного посередника, про буде зазначено в інших розділах.

Одним із ключових етапів цього перетворення стало рішення МЗС Туреччини про створення 6 квітня 2024 року Генерального директорату з міжнародного посередництва. Згідно з офіційним повідомленням, цей директорат отримав мандат на координацію вирішення конфліктів, організацію кризових переговорів та підтримку мирних процесів у межах міжнародних організацій. Цей крок відображає перехід від фрагментарної дипломатичної активності до системної і структурованої стратегії медіації.

В межах побудови постійної інфраструктури посередництва Туреччина інвестує у формування професійного корпусу - дипломати проходять навчальні програми з миробудування і медіації, беруть участь у сертифікаційних курсах, міжнародних конференціях і форумах. Така політика створює мережу фахівців, здатних працювати з кризовими ситуаціями, а також виробляє сталі норми та стандарти зовнішньополітичної поведінки, що додає Туреччині авторитету як надійного посередника.

Географічне розташування Туреччини, а також її історичні та культурні зв'язки з регіонами Чорномор'я, Кавказу, Близького Сходу, Балкан дають природну перевагу у виконанні ролі моста між Сходом і Заходом.

У результаті турецька дипломатія отримала характер професійної, інституалізованої і репутаційно підкріпленої діяльності. Посередництво більше не залишалося епізодичним - воно стало елементом зовнішньополітичної стратегії, який формує певну нішу та визначає формат міжнародної присутності країни.

3.3 Мотиваційні чинники турецького посередництва

У контексті війни росії проти України було проаналізовано кілька важливих мотивацій, які стимулюють Туреччину до активної медіаційної діяльності. На першому плані перебувають безпекові інтереси, адже військова ескалація у Чорноморському регіоні безпосередньо впливає на безпеку морських шляхів, військову рівновагу в регіоні та економічну стабільність. Туреччина зацікавлена у стримуванні загроз, які можуть негативно позначитися на її оборонних можливостях та регіональних позиціях.

Зміцнення геополітичного іміджу та розвиток «м'якої сили» займають важливе місце у структурі мотивів. Активна роль у врегулюванні конфліктів, участь у гуманітарних ініціативах і надання переговорних майданчиків сприяють формуванню образу держави, здатної до відповідальної та гнучкої дипломатії. Це підсилює міжнародну видимість Туреччини та створює позитивне політичне тло для подальших зовнішньополітичних ініціатив.

Вагомими залишаються економічні мотиви. Війна впливає на логістичні маршрути, енергетичну торгівлю й обсяги транзиту, тому Туреччина намагається зберігати доступ до ключових ринків, транспортних коридорів і регіональних ланцюгів поставок. Посередництво, зокрема в питаннях зернових вантажів і морської логістики, забезпечує економічні дивіденди та формує додаткові важелі впливу.

Окреме місце займають гуманітарні мотиви. Посередництво у питаннях обміну полоненими, евакуацій, доступу гуманітарної допомоги та ініціювання символічних жестів сприяє зміцненню міжнародної довіри до Туреччини. У поєднанні з політичними та економічними інтересами гуманітарний вимір робить турецьке посередництво комплексним і багатовимірним.

У цьому контексті важливою стає роль Туреччини, яка активно використовує медіацію як елемент власної зовнішньої політики. За офіційними даними Міністерства закордонних справ Туреччини [41], держава

бере участь у широкому спектрі конфліктів, застосовуючи фасилітацію, гарантійні механізми, регіональні формати та гуманітарну дипломатію. До таких ініціатив належать зусилля зі сприяння внутрішньому примиренню в Іраку, Лівані, Палестині та Киргизстані; тристоронній механізм Афганістан-Пакистан-Туреччина та «Стамбульський процес»; участь у консультаціях між Боснією і Герцеговиною, Сербією та Хорватією; підтримка діалогу між Суданом і Південним Суданом; посередництво у переговорах між Ізраїлем і Сирією; залучення до врегулювання ядерної програми Ірану; підтримка мирного процесу на Півдні Філіппін; сприяння переговорам між Сомалі та Сомалілендом; а також взаємодія з Україною та РФ, включно з Чорноморською зерновою ініціативою та обмінами полоненими.

У **сирійському конфлікті** Туреччина стала одним із найважливіших медіаторів у межах Астанінського формату, створеного разом із Росією та Іраном як альтернативного треку ООН. За оцінками дослідницького центру Adastra (2025) [38], рішення цього формату сприяли зменшенню активної фази бойових дій та дозволили Туреччині просувати власні інтереси у регіоні, зокрема через вплив на Сирійську національну армію та формування перехідних інституцій. Уже після падіння режиму Башара Асада важливу роль у майбутній політичній архітектурі Сирії відіграють Туреччина та пов'язані з нею актори, серед яких окремі представники тимчасового уряду Сирії, включно з міністром закордонних справ Ассадом Хассаном аль-Шайбані, який тривалий час проживав і навчався в Туреччині.

У межах сирійського конфлікту Туреччина посідала одну з важливих позицій у форматі Астани, створеному спільно з Росією та Іраном як альтернативний трек врегулювання, який доповнював майданчики, пов'язані з ООН. Формат був спрямований на зменшення інтенсивності бойових дій, створення зон деескалації та узгодження технічних параметрів перемир'їв, а участь Туреччини як держави-посередника послідовно зростала завдяки поєднанню дипломатичного впливу та можливості комунікувати з

опозиційними угрупованнями північної Сирії, включно з Сирійською національною армією. Географічна близькість і потоки біженців формували потребу стабілізації регіону безпосередньо на турецькому кордоні, що додатково мотивувало Туреччину до активного залучення у переговорний процес.

У межах формату Туреччина використовувала кілька основних механізмів впливу. По-перше, Туреччина брала участь у моніторингу припинення вогню та узгодженні технічних параметрів безпеки, що дозволяло зменшувати ризики ескалації. По-друге, вона виступала однією зі сторін-гарантів домовленостей про припинення вогню, що посилювало легітимність Туреччини як актора, здатного впливати на ситуацію на місцях. По-третє, підтримка комунікацій з опозиційними структурами дозволяла Туреччині транслювати позицію цих акторів у межах перемовин і координувати дії в прикордонних регіонах.

Астанінський формат сприяв зменшенню інтенсивності бойових дій у ключових регіонах північної Сирії, одночасно дозволяючи Туреччині просувати власні інтереси та посилювати контроль над ситуацією через опозиційні сили. У матеріалах також містилися аналітичні припущення щодо потенційної політичної архітектури Сирії після завершення конфлікту, зокрема про можливу роль Туреччини та пов'язаних з нею акторів у формуванні тимчасових інституцій. Важливо підкреслити, що ці прогнози залишаються непідтвердженими у верифікованих міжнародних джерелах і подаються виключно як аналітичні оцінки.

Таким чином, участь Туреччини в Астанінському форматі підтверджує поєднання дипломатичної активності, військово-політичного впливу та здатності комунікувати з опозиційними силами як основні складові формування нішевої дипломатії. Формат створив можливість зменшення бойової активності та дозволив Туреччині зберегти стабільний рівень впливу

на ситуацію в регіоні, який, потенційно визначає майбутні тенденції політичної конфігурації Сирії.

Окремим напрямом дипломатії Туреччини є **Африканський ріг** [42]. У Сомалі Туреччина є головним партнером у гуманітарній та безпековій стабілізації, а також як медіатор між Сомалі та Сомалілендом, поєднуючи економічні, військові та гуманітарні інструменти. Ця практика підтверджує теорію про те, що ефективність держави-посередника підвищується завдяки поєднанню ресурсів, інституційної підтримки та здатності до довгострокового залучення.

У межах політики на Африканському розі Туреччина сформувала один із найбільш комплексних напрямів своєї дипломатії. Центральним елементом цього вектору стали Сомалі та відносини між Могадішо й невизнаним Сомалілендом, де вона одночасно виконує функції гуманітарного партнера, безпекового актора й політичного посередника. Такий підхід забезпечив Туреччині статус ключового зовнішнього актора в регіоні, який розглядається місцевими елітами як частина довгострокової інфраструктури стабілізації.

Після гуманітарної кризи 2011 року Туреччина першою серед неафриканських держав розгорнула масштабний пакет допомоги: від будівництва лікарень і водної інфраструктури до прямої продовольчої підтримки. Паралельно були відкриті авіасполучення, дипломатичне представництво, а також створена широка мережа турецьких інституцій розвитку. Військовий компонент включив створення найбільшої турецької закордонної тренувальної бази TURKSOM у Могадішо, де здійснюється підготовка сомалійських сил безпеки. Усі ці елементи сформували ресурсну платформу, яка дозволила Туреччині стати одним з небагатьох фактично постійних присутніх зовнішніх партнерів.

На тлі гуманітарної і безпекової присутності Туреччина почала відігравати роль посередника у діалозі між федеральним урядом Сомалі та владою Сомаліленду. Від 2013 року Туреччина організовувала переговорні раунди, забезпечувала логістичну підтримку та пропонувала технічні компромісні формати щодо управління повітряним простором, розподілу доходів і координації у сфері безпеки. Завдяки одночасному використанню економічних, гуманітарних і військових інструментів Туреччина мала можливість підтримувати процес навіть у моменти, коли діалог припинявся через внутрішні політичні коливання.

Кейс Сомалі та Сомаліленду підтверджує застосування критеріїв ефективної медіації. По-перше, Туреччина задіяла широкий набір ресурсів - від гуманітарної допомоги до інституційної й безпекової підтримки. По-друге, сформована інституційна інфраструктура забезпечила сталість посередницької діяльності. По-третє, Анкара підтвердила готовність до довготривалої підтримки, яка є важливою у конфліктах, які не мають швидких рішень. Комплексна стратегія дозволила зберегти діалоговий формат між Сомалі та Сомалілендом навіть після тривалих пауз і періодів загострення.

У підсумку медіаційна активність Туреччини на Африканському розі демонструє поєднання нішевої дипломатії з інструментами проєкції сили «м'якого» й «жорсткого» типів. Роль медіатора у Сомалі перетворилася на системний компонент регіональної стабілізації, який відрізняється масштабом ресурсів, тривалістю залучення та політичною адаптивністю.

У випадку **Сектора Гази** Туреччина поєднує політичну медіацію, гуманітарні канали та взаємодію з недержавними акторами. Це узгоджується з концепцією комплексної медіації, яка передбачає роботу з широким колом учасників і поєднання гуманітарних та політичних інструментів. Така модель дозволяла працювати одночасно на рівні міждержавної дипломатії та у сфері практичної підтримки цивільного населення.

Упродовж 2000-х і 2010-х років Туреччина послідовно підтримувала політичні контакти з різними палестинськими силами, включно з представниками Палестинської національної адміністрації та політичним крилом ХАМАС. Туреччина розглядала себе як державу, здатну вести діалог із усіма основними сторонами конфлікту, пропонуючи альтернативний канал комунікації у періоди, коли ізраїльсько-палестинські переговори заходили у глухий кут.

Після чергових ескалацій у Газі (2021, 2023, 2024) Туреччина активно заявляла про готовність виступати посередником у питаннях гуманітарного доступу, евакуації постраждалих і передачі медичної допомоги. Вона позиціонувала себе як держава, здатна поєднувати політичний діалог із конкретними практичними кроками на місці.

У медіаційній діяльності Туреччини в Газі можна виокремити кілька механізмів:

- Офіційно-дипломатичний трек, як взаємодія Міністерства закордонних справ Туреччини та президентської адміністрації у підтримці контактів з палестинськими представниками, вони пропонували формати перемир'я і лобіювали розширення гуманітарного доступу через міжнародні організації.
- Турецькі агентства і громадські організації передавали в Газу харчові набори, медикаменти, мобільні медичні підрозділи та обладнання для лікарень. Саме ця взаємодія забезпечувала Туреччині найстабільніший канал впливу, оскільки він найменш залежний від політичних коливань.
- Контакти з недержавними акторами, у яких Туреччина зберігала комунікацію з політичним крилом ХАМАС, що дозволяло обговорювати технічні питання перемир'я, відкриття гуманітарних коридорів і доступу міжнародних організацій. Це

робило її однією із невеликої групи держав, здатних вести діалог одночасно з офіційними палестинськими структурами та з акторами поза формальним міжнародним визнанням.

- Створення гуманітарних коридорів і координація доставки допомоги. Туреччина регулярно ініціювала переговори щодо проходження гуманітарних вантажів морським і повітряним шляхами. Частина поставок відбувалася за погодженням із Єгиптом та ООН, що характеризувало Туреччину, як важливу ланку у забезпеченні безперервності допомоги.

Поєднання політичних і гуманітарних каналів зміцнювало імідж Туреччини як держави, яка здатна діяти як ефективний медіатор. Така стратегія дозволила країні:

- підтримувати постійну присутність у палестинському порядку денному;
- формувати образ «захисника» палестинського населення в очах регіональної аудиторії;
- зберігати доступ до різних внутрішньо-палестинських акторів навіть у періоди високого напруження.

Однак вплив Туреччини мав об'єктивні межі. Рішення щодо перемир'їв, гуманітарних пауз і загальної політичної траєкторії конфлікту залежали від позицій Ізраїлю, Єгипту, Катару, США, а також від ситуації на полі бою. Гуманітарні канали часто блокувалися через безпекові обмеження або зміну політичних умов. Політична фасилітація також була обмежена, оскільки Туреччина не входила до ключових груп, які контролювали офіційний переговорний процес.

Нижче наведена таблиця, у якій можна розглянути структурований матеріал щодо порівняння вищенаведених практик:

Таблиця 3.1 Порівняння практик медіації Туреччини

Конфлікт / регіон	Інструменти медіації	Успіхи	Невдачі	Причини різних результатів
Сирійський конфлікт (Астанінський формат)	Формат альтернативного переговорного треку (Туреччина-РФ- Іран), фасилітація, вплив на озброєні формування (Сирійська національна армія), підтримка формування перехідних інституцій	Зменшення активної фази бойових дій у деяких регіонах; просування національних інтересів Туреччини; вплив на створення локальних інституцій	Не було досягнуто сталого політичного рішення; обмежена легітимність формату у порівнянні з ООН	Успіхи - завдяки поєднанню ресурсів і інституційної підтримки; невдачі - конфліктні інтереси сторін, обмежена участь ключових міжнародних акторів, часткова легітимність формату
Африканськи й ріг (Сомалі– Сомаліленд)	Поєднання гуманітарної, економічної та військової підтримки; медіація між урядом та сепаратистським	Підвищення стабільності в регіоні; успішне налагодження діалогу між Сомалі та Сомалілендом; ефективне	Обмежена політична інтеграція Сомаліленду до Сомалі; залежність від фінансування і довгостроково	Успіхи - через комплексний підхід (економіка + безпека + гуманітарна допомога); невдачі -

	регіоном; довгострокова присутність	використання ресурсів Туреччини	го залучення Туреччини	відсутність єдиного політичного центру, слабка міжнародна підтримка
Сектор Газа (Палестина)	Політична фасилітація, гуманітарні канали, контакти з недержавними акторами, гуманітарні коридори	Збереження гуманітарних каналів; підтримка контактів із різними партіями; підвищення іміджу Туреччини як «містка»	Відсутність сталого політичного врегулювання; залежність від позицій інших регіональних гравців та змін на полі бою	Успіхи - поєднання гуманітарних і політичних інструментів; невдачі - обмеженість впливу на радикальні групи та залежність від зовнішніх акторів
Війна РФ проти України (2022–2025)	Переговори на нейтральній території, фасилітація, Чорноморська зернова ініціатива, обміни полоненими, багатосторонні	Створення гуманітарних коридорів; стабільний транзит зерна; обміни полоненими (включно з політичними діячами, як	Не досягнуто політичного припинення вогню; обмеженість довіри сторін; припинення зернової угоди через порушення та	Успіхи- нейтральна територія, міжнародне спостереження, чітке поєднання гуманітарних і політичних інструментів; невдачі -

	формати з участю ООН	Медведчук); підтримка комунікаційних каналів	конфліктні інтереси	низький рівень повноважень делегацій, конфліктні стратегічні інтереси, вразливість домовленостей до військових дій
--	-------------------------	---	------------------------	---

Ліванський кейс:

У межах магістерської роботи було проаналізовано один з найменш вивчених, але показових напрямів турецької посередницької активності - спроби сприяння політичному примиренню в Лівані. У період повторюваних політичних криз, особливо між 2005 і 2009 роками, турецька дипломатія намагалася виступати фасилітатором контактів між основними політичними силами, використовуючи двосторонні канали комунікації та механізми регіональних консультацій. Було розглянуто, як формувалися ці ініціативи, на якому рівні відбувалася взаємодія та які інструменти Туреччина застосовувала для підтримання діалогу.

Основними механізмами виступали політичні контакти на рівні міністерств, ситуативні переговори із залученням високопосадовців та координація з іншими регіональними акторами. У цей період Туреччина часто намагалася узгоджувати свої кроки з Катаром, який також претендував на роль посередника в ліванських політичних конфліктах. Застосування багатоканальної дипломатії давало змогу підтримувати комунікацію між

сторонами, які перебували у стані глибокої недовіри, а також пропонувати майданчики для обговорення спірних питань.

У результаті було встановлено, що спроби Туреччини сприяти внутрішньоліванському примиренню мали обмежений характер. Частина ініціатив припинялася через відсутність регіонального консенсусу, оскільки Ліван залишається простором перехресного впливу зовнішніх сил, зокрема Саудівської Аравії, Ірану та Катару. Конкуренція між посередниками послаблювала простір для маневру турецької дипломатії, а фрагментована внутрішньополітична система Лівану ускладнювала стабілізацію досягнутих домовленостей. Внаслідок цього переговорні спроби у 2005-2009 роках не дали довготривалих результатів, хоча окремі епізоди політичних контактів засвідчили потенціал Туреччини як додаткового фасилітатора в кризові моменти.

Тристоронній механізм Афганістан-Пакистан-Туреччина:

Також було проаналізовано роль Туреччини у регіональних форматах співпраці щодо афганського питання, зокрема тристороннього механізму Афганістан-Пакистан-Туреччина. Турецька дипломатія виступала ініціатором і платформою для багатосторонніх консультацій, спрямованих на підвищення регіональної кооперації, налагодження контактів між Кабулом і сусідніми державами, а також на формування інструментів економічного й безпекового співробітництва.

У рамках цих форматів застосовувалися тристоронні саміти та багатосторонні платформи для обговорення широкого кола питань, включно з безпековими викликами, економічною взаємодією, гуманітарними ініціативами та навчальними програмами. Туреччина забезпечувала координацію діалогу, сприяння дипломатичним контактам і контроль за

виконанням домовленостей у межах платформи. Особливу увагу приділяли розвитку механізмів взаємодії між урядами Афганістану та сусідніх країн.

Результати ініціатив показали, що формати дозволяли відновлювати регулярні контакти та будувати базові механізми співпраці, але не змогли усунути структурні проблеми Афганістану, зокрема політичну нестабільність, контроль над територіями і вплив радикальних угруповань. Ефективність платформи залежала від волі регіональних акторів і присутності міжнародних партнерів, а конкуренція серед регіональних посередників часто обмежувала досягнення тривалих домовленостей.

Тристороння взаємодія між Боснією і Герцеговиною, Сербією та Хорватією

Турецька дипломатія виступала фасилітатором процесу Тристоронньої взаємодії між Боснією і Герцеговиною, Сербією та Хорватією, забезпечуючи майданчик для діалогу та сприяння координації між державами. Основною метою ініціатив було відновлення політичних контактів, зміцнення економічної співпраці та підвищення довіри між країнами регіону.

Механізми, які застосовувалися, включали регулярні зустрічі на рівні міністрів закордонних справ у форматі тристоронніх консультацій, започаткованих близько 2010 року, а також дипломатичну підтримку економічних і культурних проєктів. Особливу увагу приділяли налагодженню взаємодії між урядовими структурами, обміну досвідом щодо реформ у сфері безпеки та економіки, а також створенню платформ для культурних і освітніх обмінів, які сприяли поступовому відновленню міждержавної довіри.

Результати показали, що формат забезпечував стабільні канали політичних контактів і сприяв економічній кооперації, водночас довгострокові ефекти залежали від внутрішньополітичних коливань у кожній з країн та рівня взаємної довіри. Внаслідок цього тристоронні консультації створювали

можливість для підтримки дипломатичного діалогу та координації регіональних ініціатив, але не могли повністю компенсувати вплив політичної нестабільності та локальних конфліктів на результати співпраці.

Узагальнюючи, можна сказати, що наведені приклади свідчать про розширення ролі держав у сучасній медіації та демонструє різні підходи до формування нішевої дипломатії. Туреччина, зокрема, перетворила медіацію на системний інструмент зовнішньої політики, застосовуючи її у різних регіонах та поєднуючи з гуманітарною, економічною і військовою присутністю, що дозволяє їй претендувати на статус одного із найважливіших регіональних медіаторів.

3.4 Трансформація медіаційних практик Туреччини у 2014-2022 рр.

Після 2014 року і особливо після 2022 року змінилася глобальна структура посередництва, яка відобразилася на ролі держав у врегулюванні конфліктів. Російська агресія проти України спричинила переорієнтацію дипломатичних інструментів і зміцнення тенденції до багатосторонності. Було проаналізовано, що у результаті зросла потреба у посередниках, здатних забезпечити гуманітарні домовленості, технічні переговорні майданчики та гнучкі формати комунікації.

Посилився вплив середніх держав, оскільки великі міжнародні актори часто опинялися у ситуації конфлікту інтересів або браку довіри. Середні держави запропонували нові інструменти для обговорення гуманітарних питань, обміну полоненими, транзиту критично важливих товарів чи організації технічних форматів переговорів. Це дозволяє цим державам розширити власну дипломатичну нішу та отримати більше можливостей для інституційного закріплення у міжнародних процесах.

У медіації зросло значення спеціалізованих гуманітарних форматів, у межах яких поєднуються зусилля урядів, міжнародних організацій, волонтерських мереж і неурядових посередницьких структур. Розвиток продемонстрував, що медіація перестає обмежуватися суто політичними переговорами і охоплює ширший спектр питань, пов'язаних із безпекою цивільного населення, логістичними ланцюгами та гуманітарним доступом. Унаслідок цього держави, які володіють ресурсами та репутацією у цих сферах, отримують можливість закріпити своє місце в оновленій структурі міжнародного посередництва, де нішева дипломатія стає все більш важливою складовою глобальних процесів врегулювання конфліктів.

У висновку до цього розділу стає очевидним, що нішеву дипломатію можна розглядати як стратегічний інструмент для держав, які прагнуть максимізувати свій вплив без значних ресурсів. Механізми, описані вище - від вибору ніші до надання супутніх «послуг», - створюють систему, здатну функціонувати стабільно та ефективно. Медіація виступає типовим прикладом такої ніші.

РОЗДІЛ 4

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ТУРЕЧЧИНИ ЯК ПОСЕРЕДНИКА У ВІЙНІ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ (2022–2025 рр.)

4.1 Стамбульський переговорний процес: оцінка посередницьких зусиль Туреччини у війні РФ проти України (2022-2025 рр.):

У межах цієї магістерської роботи було розглянуто прояви турецької медіації, які отримали найбільшу міжнародну увагу. Створення відповідних інституцій дозволило Туреччині пропонувати нейтральну територію для переговорів. На початку повномасштабної агресії Туреччина забезпечувала переговорний майданчик для першого етапу дипломатичного діалогу між Україною та Росією. У березні 2022 року відбулися зустрічі, які заклали основу для низки форматів та підтримали комунікаційні канали між сторонами. Туреччина виконувала роль фасилітатора, забезпечуючи безпечні умови, інституційний супровід та міжнародно-політичну легітимність для контакту сторін.

Після початку повномасштабної війни 2022 року з 28 до 30 березня було організовано перші прями переговори між представниками України та РФ на території Туреччини. З української сторони до складу делегації входили представники парламенту, Міноборони, офісу Президента, а також дипломатичних та переговорних команд.[40]

Очолювали делегації представники відповідних державних органів, тоді як медіатором і гарантом безпеки виступала Туреччина.

Перші переговори мали на меті досягнути базових домовленостей щодо гуманітарних аспектів – зокрема таких, як створення гуманітарних коридорів,

обмін полоненими, а також визначення основ для можливого припинення вогню або припинення бойових дій.

Хоча сторони обговорювали широкий спектр питань, жодного сталого політичного або територіального рішення досягнуто не було. Внаслідок цього переговори 2022 року не змогли зупинити війну або спрямувати її в бік вирішення.

Між тим, участь Туреччини у цих переговорах засвідчила, що країна має спроможності виступати посередником навіть у перші, кризові етапи конфлікту, що важливо для нішевої дипломатії.

Одним із найпомітніших результатів турецького посередництва стала Чорноморська зернова ініціатива, реалізована у форматі ООН-Туреччина-Україна-РФ. У межах цієї ініціативи було створено механізм, який дозволив забезпечити експорт українського продовольства морськими маршрутами та стабілізувати частину світового ринку продовольства. Для реалізації угоди було створено спеціальний координаційний центр у Стамбулі, який забезпечував контроль за судноплавними маршрутами, перевірку вантажів та дотримання умов безпеки для обох сторін.

У процесі взаємодії брали участь українські портові адміністрації, морські флоти РФ, Туреччина як гарант, а також міжнародні спостерігачі від ООН. Туреччина брала участь у координації інспекцій, забезпеченні логістичного супроводу та підтриманні комунікацій між сторонами, що підсилювало її статус посередника.

Такі ініціативи сприймаються як «невоєнні» - вони не лише зменшують гуманітарну кризу, а й підсилюють позицію Туреччини як держави-гаранта стабільності. Зернова угода, укладена у 2022 році за посередництва Туреччини та підтримки ООН, була спрямована на забезпечення безпечного експорту українського зерна та інших аграрних продуктів через Чорне море під час

війни. Основним механізмом реалізації угоди стало створення спеціального координаційного центру, який забезпечував контроль за судноплавними маршрутами, перевірку вантажів та дотримання умов безпеки для обох сторін. Угода передбачала багаторівневу взаємодію між українськими портовими адміністраціями, морськими флотами РФ, Туреччиною як гарантом, а також міжнародними спостерігачами від ООН.

Внаслідок цього було забезпечено стабільний транзит зерна, що дозволяло уникнути загострення глобальної продовольчої кризи. Спостерігалось відновлення регулярного постачання зернових продуктів на міжнародні ринки, а Туреччина консолідувала роль як посередника та координатора гуманітарно-економічних ініціатив.

Проте ефективність угоди була обмежена низкою факторів. Перш за все, внутрішньополітичні та військові інтереси РФ часто вступали у суперечність із положеннями угоди. Певні випадки блокування портів, загроз судноплавству та часткове невиконання умов забезпечували ризик для безпеки вантажів та морських суден. Економічні та стратегічні мотиви сторін конфлікту, включно з контролем над експортними потоками та фінансовими надходженнями, ставали додатковим чинником нестабільності.

Розірвання угоди відбулося внаслідок поєднання цих факторів. Політична кон'юнктура, збільшення військової напруги та недостатній рівень довіри між сторонами призвели до припинення виконання узгоджених умов.

У результаті, зернова угода продемонструвала потенціал нішевої дипломатії та медіаційних інструментів у регіональних кризах, одночасно показавши вразливість таких механізмів у умовах прямої військової агресії та суперечливих стратегічних інтересів сторін. Досвід угоди підкреслює значення довіри, координації та міжнародних гарантій для успішного функціонування подібних ініціатив у глобальному контексті.

У травні 2025 року, після тривалого періоду без прямого діалогу, відбувся новий раунд переговорів між Україною та Росією під медіацією Туреччини.

Українську делегацію очолив Міністр оборони, до складу увійшли представники військового, розвідувального та дипломатичного секторів. Російську делегацію представляли радник Президента, високопосадовці МЗС та міністерства оборони, зокрема військово-розвідувальна складова.

Головними питаннями переговорів були: обмін полоненими, повернення тіл загиблих, обговорення можливого перемир'я, а також механізми подальшого діалогу.

Як проміжний результат сторони погодили формулу обміну полоненими у форматі 1 000 на 1 000.

Також було досягнуто попередньої згоди про надання сторонами своїх версій можливого припинення вогню з подальшим обговоренням механізмів контролю.

Офіційні заяви називали переговори «кроком уперед» щодо гуманітарних проблем, хоча відсутність спільної політичної угоди та рішення з конфліктних питань засвідчувала, що процес лишається у стані неповної домовленості.

У межах турецької медіації під час війни РФ проти України важливе місце посідали узгодження, пов'язані з обміном полоненими. Мета таких обмінів полягала у мінімізації гуманітарних втрат, підтриманні міжнародного іміджу сторін конфлікту та створенні механізмів довіри між воюючими сторонами. Координація відбувалася через дипломатичні канали, багатосторонні переговори та участь міжнародних організацій, включно з ООН, як спостерігачів за дотриманням домовленостей. Внаслідок цього обмін

полоненими перетворився на одну з небагатьох сфер, де зберігалася можливість досягати практичних домовленостей. Серед значущих випадків відзначається обмін політичних діячів, зокрема, Віктора Медведчука, який перебував під домашнім арештом в Україні, та групи українських військових. Обміни здійснювалися за погодженням сторін і за участі Туреччини як посередника, що підтверджується офіційними заявами МЗС Туреччини та повідомленнями провідних міжнародних медіа.

Окрему роль відіграли узгодження, які стосувалися груп українських військових, включно з оборонцями Маріуполя. Це була складна категорія полонених, оскільки мала велике значення для українського суспільства та високу політичну ціну для обох сторін. Туреччина запропонувала прийняту для сторін конфігурацію тимчасового перебування звільнених військових на своїй території. Щодо командирів полку «Азов», які спочатку мали залишатися в Туреччині після обміну, офіційні джерела повідомляють про їхнє повернення в Україну. Причини такого рішення детально не розкривалися у публічних офіційних заявах, тому можна відзначити лише факт зміни домовленостей.

4.2 У чому причина недовгострокових результатів?

Попри те, що Стамбульський переговорний майданчик у 2022 році став одним із небагатьох форматів прямих українсько-російських контактів, досягнуті домовленості виявилися нетривкими. Попри те, що Туреччина забезпечила організаційний простір і мінімальний рівень фасилітації, структурні фактори конфлікту, позиційна жорсткість та дисбаланс інтересів зробили тривале врегулювання малоімовірним.

Переговорні сесії відбувалися в присутності представників Туреччини як модератора: саме міністр закордонних справ цієї держави відкривав і координував сесії.

Турецький посередницький статус передбачав створення нейтрального майданчика, де делегації могли зустрічатися безпосередньо, що було важливо з огляду на недовіру між сторонами.

У ході переговорів обговорювалися як гуманітарні, так і політичні питання: від обміну полоненими і тіл загиблих до перспектив перемир'я та обговорення подальшого формату переговорів.

Водночас рівень представництва сторін демонстрував, що довіра лишається низькою: з одного боку - військові та політичні представники, з іншого - радники й менш знатні дипломати замість голів держав чи міністрів.

Незважаючи на те, що переговори дозволили відновити гуманітарні канали, ключові політичні, безпекові та територіальні питання залишались невирішеними. Російська сторона висунула умови, які Україна визнала неприйнятними - зокрема виведення військ з зайнятих територій як передумову перемир'я.

Статус делегацій також викликав питання: наявність радників і допоміжних осіб замість повноважних керівників держави зменшувала спроможність погоджувати довгострокові політичні рішення.

4.3 Значення нішевої дипломатії для міжнародного статусу Туреччини

У межах магістерської роботи було окреслено, що турецька зовнішня політика за останні два десятиліття набула виразної нішевої орієнтації.

Посередництво стало одним з інструментів, який Туреччина використовує для посилення впливу без прямого змагання з великими державами у традиційних силових вимірах. Такий підхід відповідає логіці нішевої дипломатії, де держава фокусує ресурси на конкретній спеціалізації, розширюючи політичний простір для маневру і підвищуючи власну суб'єктність.

По-перше, Туреччина закріпила образ “містка” між Заходом і регіонами, де необхідна гнучка, але стабільна позиція. Це зробило її привабливим майданчиком для переговорів між державами з різними ідеологіями, культурними традиціями та геополітичними орієнтаціями.

По-друге, через медіаційні успіхи зростає довіра до Туреччини як до надійного посередника. Це додає Туреччині впливу, який не базується виключно на військовій спроможності, а на дипломатичній спроможності.

По-третє, посередництво дозволяє Туреччині зменшити ризики прямого втягнення у конфлікти, водночас посилюючи її роль як гаранта миру, логістичних коридорів, гуманітарної стабільності, які відповідають довгостроковим національним інтересам.

У результаті Туреччина стає прикладом того, як держава середньої потужності може ефективно застосувати нішеву дипломатію - не через обмеження діяльності, а через вибір якісно нової, стратегічно важливої ніші, яка дає вагомий морально-політичний вплив у міжнародній системі. У глобальному вимірі турецьке посередництво підсилює міжнародний профіль держави. Завдяки участі у врегулюванні великомасштабного конфлікту Туреччина посилює дипломатичну впізнаваність, розширює можливості власної зовнішньополітичної стратегії та зміцнює перспективи подальшої спеціалізації у сфері міжнародної медіації.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було узагальнено комплекс теоретичних і практичних аспектів міжнародної медіації, продемонстровано її місце в системі сучасної дипломатії та показано, як посередницькі формати перетворюються на інструмент нішевої дипломатії окремих держав. Проаналізовано підходи до визначення дипломатії як механізму зовнішньополітичної взаємодії та медіації як спеціалізованої форми врегулювання конфліктів, яка функціонує на перетині переговорної практики, стратегічних інтересів держав і норм міжнародного права. Це дозволяє побачити, що посередництво не є суто технічною процедурою, а інтегрує політичну волю, комунікаційні інструменти та інституційну спроможність.

Було показано, що нішеву дипломатію формують держави, які не володіють абсолютними ресурсами великих військових та/чи інших можливостей, але здатні компенсувати це спеціалізацією, довірою, репутаційним капіталом і доступом до каналів комунікації, закритих для інших акторів. Порівняння прикладів Норвегії, Катару, Швейцарії та інших країн продемонструвало, що структура успішної медіаційної ніші ґрунтується на інституційній сталій спроможності, нейтральному або збалансованому позиціонуванні, багаторівневій дипломатії та поєднанні гуманітарних, економічних і політичних інструментів. Внаслідок цього було окреслено логіку, за якою держави прагнуть стати посередниками: посилення власного міжнародного профілю, доступ до нових каналів впливу, підвищення безпекового статусу та формування образу відповідального глобального актора.

Паралельно проаналізовано причини прийняття або неприйняття медіаційних пропозицій. Показано, що сторони конфлікту схильні погоджуватися на посередництво за умов довіри до нейтральності посередника, відповідності його інтересів інтересам сторін, наявності ресурсів

впливу та здатності гарантувати виконання домовленостей. Водночас пропозиції окремих держав можуть відхилятися через політичну упередженість, прихильність до однієї зі сторін, конкуренцію між зовнішніми акторами, відсутність авторитету або спроможності забезпечити реалізацію домовленостей. Це підкреслює, що медіація є політично вмотивованим процесом, у якому прийнятність посередника не менш важлива, ніж його технічні можливості.

Щодо порівняльного аналізу успішних і неуспішних медіаційних практик Туреччини. Продемонстровано, що результативність посередництва залежала від комбінації трьох змінних: рівня довіри сторін до Туреччини, збалансованості турецьких інтересів щодо конфлікту та наявності практичних інструментів впливу. У кейсах, де ці умови збігалися - зокрема, у запуску та підтриманні Чорноморської зернової ініціативи, у частині гуманітарних переговорів між Україною та РФ, а також у взаємодії з акторами Африканського Рогу - Туреччина показувала високий рівень спроможності забезпечувати виконання домовленостей, діяти послідовно й поєднувати дипломатичні та гуманітарні канали. Це створювало ситуацію, у якій її пропозиції сприймалися як прийнятні, а посередницький статус — як корисний для обох сторін.

Натомість у випадках, де інтереси Туреччини частково суперечили інтересам сторін або де її політичну позицію сприймали як упереджену (наприклад, у сирійському конфлікті чи окремих епізодах діалогу з Ізраїлем та палестинськими акторами), результативність помітно знижувалася. У цих ситуаціях Туреччина могла впливати на окремі гуманітарні або тактичні аспекти, проте не мала можливості забезпечити довгострокові політичні рішення. Відсутність довіри, конкуренція з іншими зовнішніми гравцями та обмежена спроможність гарантувати імплементацію угод ставали вирішальними чинниками невдач.

Особливу увагу було приділено медіаційним практикам Туреччини у контексті війни РФ проти України. Аналіз показав, що Туреччина використовує поєднання політичних, економічних, гуманітарних та регіональних інструментів, що дозволяє їй виступати платформою для переговорів та каналом критично важливих узгоджень. Розглянуто переговори 2022 року, роль Туреччини у запуску та функціонуванні Чорноморської зернової ініціативи, участь у переговорах щодо обміну військовополоненими та підтримання комунікаційних каналів. У результаті було показано, що турецька посередницька активність формує окрему дипломатичну нішу, що поєднує прагнення стратегічної автономії, інтереси у регіональній стабільності та амбіцію зміцнення міжнародного статусу.

Туреччина змогла відновити Стамбульський процес у 2025 році завдяки поєднанню кількох чинників, які посилили її спроможність бути прийнятним та ефективним посередником. Туреччина зберегла робочі канали з обома сторонами, що дозволило підтримувати мінімальний рівень довіри навіть у періоди ескалації. Додатковим елементом стала її доведена спроможність забезпечувати мінімальне виконання домовленостей - насамперед завдяки попередньому досвіду реалізації Чорноморської зернової ініціативи та організації обмінів військовополоненими. Також важливим був баланс інтересів: Туреччина продемонструвала готовність підтримувати комунікацію без формального приєднання до жодного табору, поєднуючи автономію із зацікавленістю у стабільності Чорноморського регіону.

Зовнішньополітичний контекст також відіграв значну роль. Посилення конкуренції між глобальними акторами та вичерпання альтернативних каналів переговорів підвищили цінність Туреччини як нейтрального майданчика. Регіональні інструменти, економічні важелі та можливість забезпечити технічні гарантії виконання домовленостей створили умови, за яких сторони погодилися повернутися до Стамбула. У комплексі ці фактори дозволили

Туреччині закріпити власну дипломатичну нішу та відновити переговорний процес у 2025 році.

Комплексний огляд впливу воєнних подій 2014 і 2022 років продемонстрував перерозподіл ролей у глобальному середовищі медіації. Зростає значення середніх держав, які здатні швидше адаптуватися до нових умов, працювати в умовах багатопolarity та забезпечувати альтернативні переговорні майданчики. Було показано, що гуманітарні інструменти, кризове управління, логістичні можливості та доступ до каналів комунікації стають ключовими параметрами ефективності посередництва.

Узагальнений матеріал підтверджує, що міжнародна медіація є водночас інструментом дипломатії, формою здобуття зовнішньополітичного впливу та способом керування конфліктами в умовах нестабільної міжнародної системи. Значення посередництва зростає не лише як механізму врегулювання конкретних криз, але і як окремої стратегії зовнішньої політики держав, що розширюють власні нішеві можливості у глобальних процесах.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. AL-BUSAFI, Rahma. Oman's Role as a Political and Diplomatic Mediator and its Impact on the System and Sustainability of GCC. *Gulf Cooperation Council Achievements and Challenges: Navigating Regional and International Relations*, 2025, 53 p.
2. Anne-Marie Slaughter How America Can Succeed in a Multialigned World
URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-america-can-succeed-multialigned-world>
3. Ban Ki-moon. United Nations Guidance for Effective Mediation. 2012. 1–26 p.
4. Bercovitch J., Simpson L. International Mediation and the Question of Failed Peace Agreements: Improving Conflict Management and Implementation. *Peace & Change*. 2010. Vol. 35, no. 1. 68–103 p.
5. Bercovitch J. Mediation and international conflict resolution. *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*. 2008. 339–353 p.
URL: <https://doi.org/10.4324/9780203893166.ch24>
6. Bercovitch J. Theory and Practice of International Mediation. Routledge, 2011. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203831120>
7. BERNT, Camilla. Mediation of legal disputes in Norway. Institutionalized, pragmatic and increasingly popular. In: *New Developments in Civil and Commercial Mediation: Global Comparative Perspectives*. Cham: Springer International Publishing, 2015. p. 511-545 p.
8. Boulle L. Mediation: Principles, process, practice. Toronto : Butterworths, 1998. 356 p.
9. ÇATI, Mehmet Osman. Mediation in Qatar's Foreign Policy. *The Middle East: Crises, Conflicts, and Wars*, 2024, 41 p.
10. Cooper, Andrew F. Niche diplomacy: a conceptual overview. *Niche diplomacy: Middle powers after the Cold War*, 1997, 1-24 p.

11. Crossley-Frolick K. A. Beyond Model UN: Simulating Multi-Level, Multi-Actor Diplomacy Using the Millennium Development Goals. *International Studies Perspectives*. 2010. Vol. 11, no. 2. P. 184–201. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1528-3585.2010.00401.x>
12. Dieckhoff M. International Mediation: A Specific Diplomatic Tool For Emerging Countries?. *ERIS – European Review of International Studies*. 2014. Vol. 1, no. 2. P. 107–124. URL: <https://doi.org/10.3224/eris.v1i2.16506>
13. Galtung J., Ruge M. H. Patterns of Diplomacy. *Journal of Peace Research*. 1965. Vol. 2, no. 2. P. 101–135. URL: <https://doi.org/10.1177/002234336500200201>
14. GELLIN, Maija. Mediation in Finnish schools: From conflicts to restoration. *Nordic mediation research*, 2018, 247-266 p.
15. Group of Friends of Mediation. <https://peacemaker.un.org/en/networks/group-of-friends>. URL: <https://peacemaker.un.org/en/networks/group-of-friends>.
16. Gurbuz Usluel, Asli E. "Mandatory or voluntary mediation? Recent Turkish mediation legislation and a comparative analysis with the EU's mediation framework." *J. Disp. Resol.* (2020): 445 p.
17. Haugevik K. Diplomacy through the back door: Norway and the bilateral route to EU decision-making. *Global Affairs*. 2017. Vol. 3, no. 3. P. 277–291. URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1378586>
18. Hopt K.J., Steffek F. Mediation. Principles and Regulation in Comparative Perspective. – UK: Oxford University Press, 2013. – 1348 p
19. Hüseyin Özdemir. Mediating Conflicts and Türkiye's Role as a Mediator for Peace. TRT TRAINING AND RESEARCH DEPARTMENT, 2024. 15 p.
20. Maitre, Emmanuelle. Nuclear diplomacy: A niche diplomacy for middle powers. *Recherches & Documents*, 2018, 2: 5-29 p.
21. MASON, Simon Jonas Augusto; SGUAITAMATTI, Damiano A. *Mapping mediators: A comparison of third parties and implications for Switzerland*. ETH Zurich, 2011.

22. Menkel-Meadow C., Love L., Schneider A., Sternlight Menkel-Meadow J. C. Dispute Resolution – Beyond the Adversarial Model, 2nd edn . – Alphen aan den Rijn: Aspen Publishers, 2010. – 800 p.
23. MUSTAFA KUTLAY. Turkey's Middle-Power Dilemma. the Council on Foreign Relations, 2015. 9 p.
24. Natural Resources and Conflict A Guide for Mediation Practitioners: United Nations Department of Political Affairs and United Nations Environment Programme, 2015. URL: <https://www.unep.org/resources/report/natural-resources-and-conflict-guide-mediation-practitioners>
25. Natural Resources and Conflict: A Guide for Mediation. United Nations Environment Programme, 2017
26. Parlar Dal, E. (2018). Assessing Turkey's changing conflict management role after the Cold War: actorness, approaches and tools. *Third World Quarterly*, 39(12), 2291–2314. URL: <https://doi.org/10.1080/01436597.2018.1522956>
27. Resolution of Conflicts and Mediation. URL: <https://www.mfa.gov.tr/resolution-of-conflicts-and-mediation.en.mfa>
28. Spyros A. Sofos. Turkey as a Mediator. Edinburgh : : The Peace and Conflict Resolution Evidence Platform School of Law, Old College, The University of Edinburgh, 2022. 28 p.
29. Ümit Seven. Mediation as a State Enterprise in Türkiye. Center for Security Studies (CSS). 2024.
30. United Nations Guidance for Effective Mediation: United Nations, 2012. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012%28english%29_0.pdf
31. Vukovic S. International mediation as a distinct form of conflict management. *International Journal of Conflict Management*. 2014. Vol. 25, no. 1. P. 61–80.

32. Wall Jr. J. A., Beriker N., Wu S. Turkish Community Mediation. *Journal of Applied Social Psychology*. 2010. Vol. 40, no. 8. P. 2019–2042. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2010.00649.x>
33. Wall J. A., Dunne T. C. Mediation Research: A Current Review. *Negotiation Journal*. 2012. Vol. 28, no. 2. P. 217–244. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1571-9979.2012.00336.x>
34. Wallensteen P. *Understanding Conflict Resolution*. SAGE Publications, Incorporated, 2002.
35. Wódka J. Turkey's Middlepowermanship, Foreign Policy Transformation and Mediation Efforts in the Russia-Ukraine War. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*. 2023. Vol. 2023, no. 4. P. 215–233. URL: <https://doi.org/10.33067/se.4.2023.12>
36. Кетрін Шер, Валерій Сааков. Від Гази до України: чому Катар такий вправний посередник? URL: <https://www.dw.com/uk/vid-gazi-do-ukraini-comu-katar-takij-vpravnij-poserednik-u-peregovorah/a-70009673>
37. Sahal, Muhammed. "Oman's Mediator Role in Middle Eastern Diplomacy: The Legacy and Future Prospects." *IUP Journal of International Relations* 19.2 (2025): 7-30 p.
38. Падіння режиму Башара Асада: що чекає на Сирію у майбутньому?, ADASTRA, 2025 URL: <https://adastra.org.ua/blog/padinnya-rezhimu-bashara-asada>
39. Прасад А. У Туреччині заплановані переговори між Україною та Росією. Що відомо (оновлюється) – Forbes.ua. Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/news/uturechchini-zaplanovani-peregovori-mizh-ukrainoyu-ta-rosieyu-shcho-vidomo-15052025-29758?utm=>
40. Рябчун Ю. Гарантії безпеки для України. Чим завершилися переговори делегацій у Стамбулі URL: <https://suspilne.media/222899-garantii-bezpeki-dla-ukraini-cim-zaversilisa-peregovori-delegacij-u-stambuli/>
41. Сайт МЗС Туреччини. URL: <https://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>

42. Renders, Marleen, and Ulf Terlinden. "Negotiating statehood in a hybrid political order: The case of Somaliland." *Development and change* 41.4 (2010): 723-746 p.
43. Тези Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (випуск 76). URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4255
44. Черкас, Б., and Н. Новицька. "Зовнішньополітична стратегія Катару в регіоні Африканського рогу." *Journal of International Relations of KNU* 51 (2020).
45. Meier, Isaak. "Mediation and conciliation in Switzerland." *Global trends in mediation* (2003): 341-357 p.

